

7.

A jak dál rozkvétal Jaromilův originální vnitřní svět? Za mnoho to s ním nestálo; učení, jež chlapec na obecné škole lehce zvládal, stalo se na gymnasiu těžší a v jeho šedi se sláva vnitřního světa ztrácela. Učitelka se jim zmínila o pesimistických knížkách, které nevidí na světě než žal a zmar, takže tvrzení o životě podobném pleveři se stalo urážlivě banální. Nebyl si teď vůbec jist, zda to, co si kdy myslel a cítil, byl jeho původní majetek, či zda všechny myšlenky existují tu na světě odedávna hotové a lidé si je tu jen pronajímají jak z veřejné půjčovny. Kdo je tedy on sám? Co je vlastně obsahem jeho nitra? Skláněl se nad ně pátravě, ale nebyl s to tam najít nic víc než obraz sebe sama, jak se pátravě naklánil nad své nitro...

A tak se mu zastesklo po muži, jenž před dvěma léty poprvé pojmenoval jeho vnitřní originalitu; protože nosil z hodin kreslení pravidelně trojky (když maloval vodovými barvami, voda se mu vzdýcky přešla přes tužkou předkreslený obrys), maminka usoudila, že může vyhovět synovým prosbám, vyhledat malíře a s plným oprávněním ho požádat, aby si vzal Jaromila na starost a v soukromých podmínkách napravil nedostatky, které mu kazí školní vysvědčení.

Jednoho dne vešel tedy Jaromil do malířova bytu. Ten byt byl vestavěn do půdy činžovního domu a měl dvě místnosti; v první byla velká knihovna; v druhé byla místo oken jen štafle s rozmalovanými obrazy, dlouhý stůl, na kterém se povalovaly papíry a lahvičky s barevnými tušemi, a na stěně podivné černé tváře, o nichž malíř řekl, že jsou to odlitky negeruských masek; na gauči v koutě ležel pes (ten, jehož Jaromil už znal) a nehnutě pozoroval návštěvnika.

Malíř Jaromila usadil k dlouhému stolu a listoval náčrtníkem: "T ohle je pořád stejné," řekl pak, "tohle by nikam nevedlo."

Jaromilovi se chtělo namířat, že přece právě tito lidé s psí hlavou se malířovi líbili a že je teď nakreslil pro něho a k vůli němu, ale pro samé zklamání a lístost nemohl nic říci. Malíř před něho položil bílý papír, otevřel lahvičku tuše a dal mu do ruky štětec. "Teď začni kreslit, co tě právě napadne, moc nepřemýšlej a kresli..." Ale Jaromil byl tak vyjekán, že vůbec nevěděl, co má kreslit, a když ho malíř znovu pobídl, uchýlil se v úzkostech opět k psí hlavě na nějakém kostrbatém těle. Malíř byl nespokojen a Jaromil v rozpacích řekl, že by se chtěl naučit pracovat s vodovými barvičkami, kterými ve škole vzdýcky přetáhne přes čáru.

"To už jsem slyšel od tvé maminky," řekl malíř, "ale na to teď zapomeň stejně jako na psy." Pak před chlapce položil tlustou knihu a rozevřel ji na stránkách, kde se hravě neumělá černá čára klikatila na barevném pozadí a připomínala Jaromilovi stonožky, mořské hvězdice, broučky, hvězdy a měsíce. Malíř chtěl, aby chlapec nakreslil podle své fantasie něco podobného. "Ale co mám kreslit?" ptal se chlapec a malíř mu řekl: "Kresli čáru; kresli takovou čáru, která by se ti líbila. A zapamatuj si, že malíř není na světě, aby něco

obkresloval, nýbrž aby na papíře vytvořil svět svých čar.”
A tak Jaromil kreslil čáry, které se mu vůbec nelíbily, pokreslil několik listů papíru a nakonec dal malířovi podle maminčiny instrukce bankovku a odešel domů.

Návštěva tedy dopadla poněkud jinak, než předpokládal, a zdaleka nebyla znovunalezením jeho ztraceného vnitřního světa, ba naopak: to jediné, co měl Jaromil svého, fotbalisty a vojáky s psí hlavou, mu vzala. Přesto však, když se ho maminka ptala, jak se mu v hodině líbilo, mluvil nadšeně; a nebyla to přetvářka: nestvrdil-li si svou návštěvou vnitřní svět, našel alespoň jedinečný vnější svět, který není každému otevřen a který mu již od počátku dával drobná privilegia: viděl podivuhodné obrazy, před nimiž byl zmaten, ale které měly výhodu v tom, (okamžitě si uvědomil, že je to výhodou), že se vůbec nepodobaly zátiším a krajinám visícím u nich doma; slyšel též několik pozoruhodných výroků, jež si hned přivlastnil: pochopil na příklad, že slovo měšťák je nadávka; měšťák je ten, kdo chce, aby obrazy byly jako živé a podobaly se přírodě; měšťákům se však můžeme smát, neboť (to se mu velmi líbilo!) jsou dávno mrtví a nevědí o tom.

A tak navštěvoval malíře dychtivě a strašně toužil zopakovat úspěch, který mu kdysi přinesly kresby psolídí; ale marně: čmáranice, které měly být variacemi na Miróovy obrazy byly chytěné a neměly vůbec pířab dětské hry; kresby černošských masek zůstávaly neobratnými napodobeninami předlohy a nijak neprobudily, jak si malíř přál, chlapcovu vlastní obraznost. A tak, protože mu připadalo nesnesitelné, že byl u malíře již mnohokrát a nedošel žádného obdivu, rozhodl se k činu; přinesl mu svůj tajný náčrtník, kam si kreslili naná ženská těla.

Jejich předlohou byly většinou fotografie soch, které znal z obrazové publikace v bývalé dědečkově knihovně; byly to tedy (zvlášť na prvních stránkách náčrtníku) samé

zralé a statné ženy ve vznešených postojích, jak je známe z alegorií minulého století. Teprve další stránky poskytlý něco zajímavějšího: byla tam žena, která neměla hlavu; a nejen to, v místě jejího krku byl papír prořiznut, takže se zdálo, že hlava byla useknuta a v papíře zůstala dosud stopa po pomyslné seceře. Zátěz v papíru způsobil Jaromilův nožík; Jaromil měl totiž fotografii své spolužákyvně, která se mu líbila a na jejíž oblečené tělo se často díval v marné touze vidět je nahé. Vystřižený obrázek její hlavy vsunutý do zátězu mu tuto touhu splňoval. Proto od této kresby dále, byla už všechna ženská těla bez hlav a se zářezem; některá se objevovala ve velmi překerních situacích, například v podtěpu znázorňujícím močení; ale i na hranicích v plamenech jako Johanka z Arcu; tato scéna mučení, kterou bychom mohli vysvětlit (a tím snad i omluvit) školními hodinami dějepisu, měla bohaté pokračování: další kresby ukazovaly bezhlavou ženu nasazenou na špičatý kůl, bezhlavou ženu s useknutou nohou, bezhlavou ženu bez ruky, a v jiných situacích, o kterých raději pomlčme.

Jaromil si ošem nemohl být jist, zda se jeho kresby malíři zalíbí; nikerak se nepodobaly tomu, co viděl v jeho tlustých knihách ani plátnům na štařích v jeho ateliéru; přece však se mu zdálo, že je tu něco, co kresby v jeho tajném sešitku sblízuje s tím, co dělá jeho učitel: byla to zapovězenost; byla to odlišnost od obrazů, které visely u nich doma; byl to nesouhlas, jež by stihl jeho kresby nahých žen stejně jako malířovy nerozumitelné obrazy, kdyby je měl posuzovat sbor sestavený z Jaromilovy rodiny a jejich pravidehých hostů.

Malíř prolistoval náčrtník, nic neřekl a podal pak chlapci tlustou knihu. Sám si sedl opodál, kreslil si něco na listy papíru, zatímco Jaromil viděl na stránkách knihy nahého muže, který měl jednu páli zadku tak protáhlou, že musila být podepřena dřevěnou berlí; viděl vajjíčko, z

kterého vyrůstá kvítek; viděl tvář plnou mravenců; viděl muže, jehož ruka se změnila v skálu.

“Všimni si,” přistoupil k němu malíř, “jak umí Salvator Dali báječně kreslit,” a postavil pak před něho sádrovou sošku nahé ženy: “Zanedbávali jsme kreslířské řemeslo, což byla chyba. Nejdříve musíme poznat svět takový, jaký je, abychom ho pak mohli radikálně měnit,” a Jaromilův náčrtník se plnil ženskými těly, jejichž proporce malíř opravoval a překresloval.

8.

Nežije-li žena dostatečně svým tělem, začne tělo považovat za nepřítel. Maminka nebyla příliš spokojena s podivnými čmáranicemi, které si její syn přinášel z hodin malování, ale když uviděla kresby žen, malířem opravované, pocítila prudkou nechuť. O několik dnů později sledovala z okna, jak Jaromil drží v zahradě žebřík sloužce Magdě, vzpínající se po třešních a spočívá očima pod její sukni. Zdálo se jí, že na ni ze všech stran útočí pluky nahých ženských zadků a rozhodla se, že již nebude váhat. Jaromil měl mít odpoledne obvyklou lekci u malíře; maminka se rychle oblékla a předběhla ho.

“Nejsem žádná puritánka,” říkala, když se posadila do křesla v ateliéru, “ale víte, že Jaromil vstupuje do nebezpečného věku.”

Tak pečlivě si v duchu připravila, co všechno malíři řekne, a tak málo z toho zbylo. Připravovala si ty věty ve svém domácím prostředí, do něhož vstupuje oknem měkká zeleň zahrady, která vždy tiše tleská všem jejím myšlenkám. Ale tady nebyla zeleň, tady byly podivné obrazy na štaflích a na gauči ležel pes s hlavou mezi packami a díval se na ni nepřetržitým pohledem jak pochybovačná sfinga.

Malíř odmítl maminciny námitky v několika větech a pak pokračoval: musí mamince upřímně prozradit, že ho vůbec nezajímá Jaromilův prospěch v hodinách školního kreslení, které jen ubíjejí malířský talent dětí. Na kresbách jejího syna ho zaujala zvláštní, téměř chorobně posunutá obrazotvornost.

“Všimněte si té zvláštní shody. Na kresbách, které jste mi ukazovali před lety, měli lidé psí hlavu. Na kresbách, které mi přinesl nedávno, byly nahé ženy, ale všechny bez hlav. Nepřipadá vám výmluvná ta urputná nechuť přiznat člověku lidskou tvář, přiznat člověku lidství?”

Maminka se odvážíla namítnout, že snad její syn není takový pesimista, aby upíral člověku lidství.

“Samozřejmě, že k svým kresbám nedošel žádnou pesimistickou úvahou,” řekl malíř. “Umění se napájí z jiných zdrojů než je rozum. Kreslit lidi s psí hlavou nebo ženy bez hlavy napadlo Jaromila spontánně, nevěděl jistě ani jak. Bylo to podvědomí, které mu napovědělo ty představy, podivné a přece ne nesmýšlné. Nezdá se vám, že je nějaká tajemná souvislost mezi touto jeho vizí a válkou, která ottásá každou hodinou našeho života? Nevzala válka člověku tvář i hlavu? Nežijeme ve světě, kde mužové bez hlav neumějí toužit než po kuse ženy bez hlavy? Není realistický pohled na svět tím nejpustším klamem? Není dětská kresba vašeho syna mnohem pravdivější?”

Přišla sem malíře pokárat a stala se teď nejistá jako holčička, která se bojí pokárání; nevěděla co říci a mlčela.

Malíř se zvedl z křesla a šel do koutu ateliéru, kde byla opřena o zeď nezarámovaná plátna. Vytáhl jedno, otočil ho malbou dovnitř místnosti, poodešel od něho na čtyři kroky, příděpl a zadíval se na ně. “Pojďte sem,” řekl mamince a když k němu (poslušně) přistoupila, položil jí ruku na bok a přitáhl si ji k sobě, takže teď dřepěli vedle sebe a maminka se dívala na divné skupenství hnědých a

červených barev, které vytvářely něco jako krajinnu, pustou a ohořelou, plnou doutnajících ohňů, které bylo možno též považovat za čmouhy krve; do té krajiny byla vryta (špachtli) postava, podivná postava jakoby spletená z bílých provazců (její kresbu tvořila obnažená barva plátna), spíše se vznášející než krácející, spíš prosvítající než přítomná.

Maminka opět nevěděla, co má říci, ale malíř mluvil sám, mluvil o fantasmagorii války, která prý daleko předčí fantasií moderního malířství, mluvil o úděsném obraze, který poskytuje strom, do jehož větvi jsou vpleteny kusy lidských těl, o stromu, který má prsty a z jehož větve se dívá oko. A pak mluvil o tom, že ho nic jiného nezajímá v této době než válka a láska; láska, která prosvítá za krvavým světlem války jako postava, kterou maminka vidí na obraze. (Mamince se nyní poprvé za celou dobu rozhovoru zdálo, že malířovi rozumí, protože i ona viděla na obraze jakési bojiště a bílé čáry považovala rovněž za postavu). A malíř jí připomněl cestu kolem řeky, kde se poprvé viděli a kde se pak viděli několikrát a řekl jí, že se tehdy před ním vynořila z mlhy, ohně a krve jak plaché, bílé tělo lásky.

A potom obrátil dřepící maminku proti sobě a polbil ji. Polbil ji dítěte, než ji mohlo vůbec napadnout, že by jí polbil. To byl ostatně ráz celého jejich setkání: události maminku přepadly neočekávaně, předběhly vzdýcky představu i pomýšlení; polibek tu byl dřív, než o něm mohla uvažovat a dodatečná úvaha už nemohla nic změnit na tom, co se stalo, nýbrž stačila jen rychle zaznamenat, že se snad stalo něco, co se nemělo stát; ale ani tím si nemohla být maminka zcela jistá, odkázala proto řešení sporné otázky do budoucnosti a soustředila se na to, co je, berouc to takové, jaké to je.

Cítila v ústech jeho jazyk a uvědomila si ve zlomku vteřiny, že její jazyk je polekaný a mdlý a malíř ho musí

cítí jen jako vlnky hadříček; zastyděla se a hned jí blesklo až skoro zlobně hlavou, že není divu, proměnil-li se jí jazyk v hadřík, když už se tak dlouho nelíbala; rychle odpovéděla špičkou jazyka malířově jazyku a on ji zvedl ze země, vedl na gauč stojící opodál (pes, který z nich nespouštěl oči, seskočil a leh si ke dveřím), položil jí tam, hladil po řadrech a ona cítila zadostiučinění a pýchou; malířova tvář jí připadala mladá a dravá a blesklo jí hlavou, že ona sama se už dlouho necítila být dravá ani mladá a bála se, že to už ani neumí, ale právě proto si poručila jednat mladě a dravě, až najednou (a zase ta událost přišla dříve, než na ni stačila pomyslet) pochopila, že je to v jejím životě třetí muž, kterého teď cítí ve svém těle.

A tu si uvědomila, že vůbec neví, zda ho chtěla či nechtěla a napadlo jí, že je pořád hloupá, nezkušená holčička a že kdyby jen v koutku mysli byla pomyslela, že jí tu malíř bude chít líbat a milovat, nikdy by se nemohlo stát, co se stalo. Toto pomýšlení jí posloužilo jako uklidňující omluva, protože to znamenalo, že jí k manželské nevěře nepřivedla smyslnost nýbrž nevinnost; do pomýšlení na nevinnost se pak hned zase primísila zloba vůči tomu, který ji ustavičně ponechával ve stavu nevinné polodospělosti a ta zloba se zatáhla jako roleta nad jejími myšlenkami, takže pak už jenom slyšela svůj zrychlený dech a přestala zkoumat, co dělá.

Když se jejich dechy ztišily, myšlenky se opět probudily a ona, aby před nimi utekla, zabořila hlavu na malířova prsa; nechala se hladit po vlasech, čichala chláholivou vůni olejových barev a čekala, kdo se první z nich ozve.

Nebyl to on ani ona, byl to zvonek. Malíř vstal, rychle si zapjal kalhoty a řekl: "Jaromil."

Strázně se lekla.

"Jen tu klidně zůstaň," řekl jí, pohladil ji po vlasech a odešel z ateliéru.

Přivítal chlapce a posadil ho ke stolu v prvním pokoji. "Mám v ateliéru nějakou návštěvu, zůstaneme tady. Ukáž, co jsi mi přinesl." Jaromil podal malířovi sešitek, malíř si prohlédl, co Jaromil doma nakreslil, pak před něho postavil tuš, dal mu papír a štětec, naznačil téma a vyzval ho, aby kreslil.

Pak vešel do ateliéru, kde našel maminiku oblečenou a připravenou k odchodu. "Proč jste ho tu nechal? Proč jste ho neposlal pryč?"

"Spěcháš tolik ode mne?"

"To je šílené," řekla maminika a malíř ji znovu objal; tentokrát se mu ani nebránila, ani neopřetovala jeho doteky; byla v jeho náručí jak tělo zbavené duše; do ucha toho bezvládného těla malíř zašeptal: "Ano, je to šílené. Láska je buď šílená anebo není." A posadil ji na gauč a líbal ji a hladil po prsou.

Pak opět odešel za Jaromilem podívat se, co nakreslil. Téma, které mu uložil nemělo tentokrát cvičit chlapcovu manuální zručnost; chtěl, aby mu nakreslil výjev z nějakého snu, který se mu v poslední době zdál, a který si pamatuje. A teď se nad jeho výtvozem rozpovídal; to, co je na snech nejkrásnější, jsou neuvěřitelná setkání lidí a věcí, kteří by se spolu v běžném životě nasetkali; ve snu může vplout loďka oknem do ložnice, v posteli může ležet žena, která již dvacet let nežije a přesto teď nasedá do člunu a člun se může v zápětí změnit v rakev a rakev může plout kolem kvetoucích břehů řeky. Cívoval slavnou větu Lautréamontovu o kráse, které je v *setkání deštinika a šichlo stroje na operačním stole* a řekl potom: "Toto setkání není však o nic krásnější, než setkání ženy a chlapce v malířově bytě."

Jaromil si všiml, že jeho učitel je tentokrát poněkud jiný než jindy, neunikl mu žár v jeho hlase, když se rozpovídal o snech a poezii. Nejenom, že se mu to líbilo, ale těšilo ho, že podnětem k tomuto ohnivému výkladu se

stal on sám, Jaromil, a zejména dobře vnímal malřovu poslední větu, o setkání chlapce a ženy v malřově bytě. Když mu malř hned na začátku řekl, že spolu zůstanou v předním pokoji, Jaromil pochopil, že v ateliěru je pravděpodobně nějaká žena a jistě ne ledajaká, nesmí-li ji spatřit. Avšak svět dospělých lidí mu byl ještě natolik vzdálen, že se nijak nesažil pátrat po této záhadě; spíš ho zajímalo, že malř v oné poslední větě položil jeho, Jaromila, na roveň té ženy, pro malře bezpochyby krajně významné, a že právě Jaromilem se zřejmě stává i příchod této ženy nějak významnější a hezčí, a vyvodil z toho, že malř ho má rád, že v něm vidí někoho, kdo pro jeho život něco znamená, třeba nějakou hlubokou a tajemnou vnitřní podobnost, kterou Jaromil, protože je dosud chlapec, nemůže tak dobře rozeznat, kdežto malř, dospělý a moudrý, o ní ví. To ho uvedlo do tichého nadšení a když mu dal malř další úkol, horlivě se sklonil nad papírem.

Malř odešel do ateliěru a našel tam maminku v slzách. "Prosím vás, hned mne pusřte domů!"

"Jdi, můžete jít oba spolu, Jaromil právě dokončuje úlohu."

"Vy jste dábek," řekla v slzách a malř ji objal a líbal. A potom šel zas do vedlejší místnosti, pochováli to, co chlapec namaloval (ach, Jaromil byl toho dne velice šťastný!) a poslal ho domů. Vrátil se do ateliěru, plačící maminku položil na starý barvami poltý gauč, líbal její měkká ústa a mokrou tvář a znovu ji miloval.

9.

Láska maminky a malře se už nezavila předznamenaní, jež bylo vepsáno do jejich prvního setkání: nebyla to láska, kterou by dlouho snivě předem vyhlížela, pohlížeřic jí pevně do očí; byla to láska nečekaná, která jí skočila zezadu do týla.

Ta láska jí znovu připomínala její milostnou *nepřipravenost*: byla nezkuseaná, nevěděla, jak má jednat, ani jak má mluvit; před originální a náročnou tvář malřovou se předem styděla za každé své slovo i gesto; ani její tělo nebylo připraveno lépe; poprvé bolestně zalitovala toho, jak špatně o ně pečovala po porodu a děsila se obrazu svého břicha v zrcadle, té zkrabatělé, smutně uvolněné kůže.

Ach, toužila vždycky po lásce, v níž by mohla harmonicky stárnout, tělo ruku v ruce s duší; (ano, *takovou* lásku dlouho předem vyhlížela, pohlížeřic jí snivě do očí); zde však, v tom náročném utkání, do něhož náhle vstoupila, duše jí připadala trapně mladá a tělo trapně staré, takže kráčela po svém přiběhu, jak by našlapovala třesoucí se nohou na tenkou lávku, nevědouc, zda to bude mládí duše či stáří těla, co přivodí pád.

Malř jí zahrnul výstřední pozorností a snažil se jí vtáhnout do světa svých obrazů i svého přemýšlení. Tomu

byla maminka ráda; bylo to pro ni důkazem, že jejich první setkání nebylo jen spiknutím těl, která využila situace. Avšak okupuje-li láska kromě těla i duši, zabere to více času: maminka si musila vymýšlet existenci nových přítelkyň, aby jakž takž ospravedlnila (zejména před babičkou a Jaromilem) svou častou nepřítomnost doma.

Když malíř maloval, sedávala vedle něho na židli, ale to mu nebylo dost; poučil ji, že malířství, jak on ho chápe, je jen jednou z metod, jak dolovat ze života zázračné; a zázračné může objevit i dítě ve svých hrách i obyčejný člověk zapisující si svůj sen. Maminka dostala papír a barevné tuše; musila udělat na papír kaňky a foukat do nich; nestejněměrné paprsky se rozběhly po papíře a pokrývaly ho barevnou stínou; malíř vystavoval její dílka za sklem knihovny a chlubil se jimi svým hostům.

Hned na jedné z jejich prvních návštěv jí dal na rozloučenou do ruky několik knih. Maminka je pak musila doma číst a musila je číst tajně, protože se bála, že se jí zvědavý Jaromil bude ptát, odkud knihy má, nebo že jí podobnou otázku dá někdo jiný z rodiny, a ona si pak bude obtížně vymýšlet uspokojivou lež, protože knihy se na první pohled lišily od těch, které měly v knihovnách její přítelkyně nebo příbuzní. Musila tedy knihy dávat do prádelníku pod podprsenky a noční košile a číst je ve chvílích, kdy osaměla. Snad pocit zakázané činnosti a strach z odhalení bránily ji soustředit se na to, co četla, protože se nám zdá, že z četby příliš neměla, ba že jí téměř nerozuměla, i když mnohé stránky četla dvakrát i třikrát po sobě.

Přicházela pak k malířovi s úzkostí jako školáčka, která se bojí vyvolání, protože malíř se jí hned ptal, jak se jí líbila kniha a maminka věděla, že od ní chce slyšet více než pouhé kladné ujištění, věděla, že kniha je pro něho tématem k rozhovorům a že jsou v knize věty, na nichž by se chtěl s maminkou smluvit jako na společně vyznávané

pravdě. To všechno maminka věděla, ale nijak jí to nepomohlo pochopit, co vlastně v knize bylo, či co v ní bylo tak významného. Jak listivá zákyně sáhla proto k výmluvě: stěžovala si, že knihy musí číst tajně, aby se vyhnula odhalení a nemůže se proto na ně patřičně soustředit.

Malíř uznal omluvu a našel i důvtipné východisko: když přišel do příští ležce Jaromil, vyprávěl mu o smérech moderního umění a půjčil mu pak ke studiu několik knížek, které chlapec dychtivě přijal. Když je maminka poprvé uviděla na Jaromilově stole a pochopila, že je to kontraband určený pro ni, lekla se. Až dosud spočívala veškerá tíha jejího dobrodušství jen na ní, kdežto teď se náhle její syn (ten obraz čistoty!) stal bezděčným poslíčkem cizoložné lásky. Ale nedalo se již nic dělat, knihy ležely na jeho stole a mamince nezbylo, než aby pod štitem oprávněné materské starostlivosti do nich nahlédla.

Jednou se malíři osmělila říci, že básně, které jí půjčil, zdají se jí být zbytečně nejasné a temné. Jen co to řekla, hned toho liovala, neboť malíř považoval i drobný nesouhlas se svým názorem za zradu. Maminka se překotně snažila napravit, co pokazila. Když se malíř zachmuřeně obrátil ke svému plátnu, svlékla si neviděna halenku i podprsenku. Měla krásná prsa a věděla to; nesla je nyní pyšně (a přece ne docela jistě) přes ateliér, až posléze, na půl kryta plátnem připevněným na šafli, státnula proti malíři. Malíř zasmušile kroužil štětcem po plátně a několikrát zlobně pohlédl na maminku vykukující za obrazem. Potom maminka vytrhla malířovi štětec z ruky, vstrčila si ho mezi zuby, řekla mu slovo, které dosud nikdy nikomu neřekla, vulgární smyslné slovo a několikrát ho tiše opakovala, až viděla, že malířův hněv se proměňuje v milostnou touhu.

Ne, sama nikdy nebyla zvyklá takto jednat a jednala tak s námahou a křečí; pochopila však již od počátku jejich sblížení, že malíř od ní žádá nevázaný a překvapivý způsob milostných projevů, a že chce, aby se s ním cítila úplně svobodná a volná, nespoutaná ničím, žádnou konvencí, studem, zábranou; s oblibou jí říkal: "Nechci nic, než abys mi darovala svou svobodu, svou vlastní a naprostou svobodu!" a chtěl se o té svobodě ustavičně přesvědčovat. Maminka dokonce již byla s to jakž takž pochopit, že takové nespoutané chování je asi krásné, ale tím víc se lekala, že ho nikdy nebude umět. A čím více se snažila *umět svou svobodu*, tím se svoboda stávala obtížnějším úkolem, povinností, čímsi, na co se musila doma připravovat (promýšlet, jakým slovem, jakým přáním, jakým činem by malíře překvapila a předvedla mu svou spontánnost), takže již klesala pod imperativem svobody jak pod břemenem.

"Nehorší není, že svět je nesvobodný, ale že se lidé odnaučili svobodě," říkal jí malíř a jí napadlo, že to platí právě o ní, která zcela patří do onoho starého světa, o němž malíř tvrdil, že je ho třeba zcela a se vším všudy odmítnout. "Nemůžeme-li změnit svět, změňme aspoň svůj vlastní život a žijeme ho svobodně", říkal. "Je-li každý život jedinečný, vyvoďme z toho všechny důsledky; odmítněme vše, co není nové. Je třeba být absolutně moderní," citoval jí Rimbauda a ona ho poslouchala nábožně plna víry v jeho slova a plna nevíry v sebe.

Napadalo jí, že malířova láska k ní může spočívat jen na nedorozumění a ptala se ho někdy, proč ji má vlastně rád. Odpovídal jí, že ji miluje jako boxer miluje motýla, jako zpěvák miluje toho, jako lupič miluje vesnickou učitelku; říkal jí, že ji miluje jako technik miluje bážlivé oči jalovičky a blesk idylu stítech; řekl jí, že ji miluje jako milovanou ženu uloupenou stupidnímu domu.

Poslouchala ho u vytržení a chodila za ním, jak jen si

ušetřila čas. Bylo jí jako turistce, která vidí nejkrásnější krajiny, ale je přítom tak uříčená, že se z nich nemůže radovat. Neměla ze své lásky pražádný požitek, ale věděla, že ta láska je velká a krásná a že ji nesmí ztratit.

A Jaromil? Byl pyšný, že mu malíř půjčuje knihy ze své knihovny (malíř chlapci několikrát zdůraznil, že knihy nikdy nikomu nepůjčuje a že on je jediný, který dosáhl tohoto výsadního práva) a máje nadbytek času, prodléval snivě nad jejich stránkami. Moderní umění se v těchto časech ještě nestalo vlastnictvím měšťanských davů a mělo v sobě přitazlivé kouzlo sekty, kouzlo tak srozumitelné dětskému věku snícím o romantice klanů a bratrstev. Jaromil vnímavě pročítával to kouzlo a pročítal knihy zcela jinak než maminka, která je četla pečlivě od á až do zet jako učebnici, z níž bude zkoušena. Jaromil, kterému nehrozila zkouška, žádnou malířovu knihu vlastně nepřčetl; spíš nad nimi lelkoval, listoval jimi, tu prodlel nad některou stránkou, tam se zastavil nad některým veršem, aniž se trápil, že zbytek básně mu nic neríká. Ale ten jeden jediný verš nebo ten jeden odstavec prózy stačily, aby ho učinily šťastným nejen svou krásou, ale zejména tím, že mu sloužily jako propustka do říše vyvolených, kteří dovedou vnímat, co jiným je skryto.

Maminka věděla, že se syn nespokojuje s pouhou rolí poslůčka a že knihy, jež mu byly určeny jen zdánlivě, čte s opravdovým zájmem; začala se s ním proto bavit o tom, co oba dva četli a kladla mu otázky, jež se neodvázala říci malíři. Zjišťovala pak téměř s úlekem, že syn se zastává půjčených knih ještě s nepřítupnější zarýtosí než malíř. Všimla si, že v knize Eluardových básní zatrhl si tužkou některé verše: *Spát měsíc v jednom oku slunce v druhém*.

"Co se ti na tom líbí? Proč bych měla spát s měsícem v oku? *Nohy z kamene punčochy z písku*. Jak mohou být punčochy z písku?" Synovi se zdálo, že se maminka

vysmívá nejen básni, ale i jemu, o němž se domnívá, že ve svém věku němu nerozumí a odpovídal jí nezdvořile.

Můj bože, neobstála ani před třináctiletým dítětem! Odešla téhož dne za malířem s pocity špiona oblečeného do stejnkroje cizí armády; bála se odhalení. Její projev ztratil zbytek bezprostřednosti a všechno, co říkala a dělala, podobalo se hře ochotnické herečky, která je spoutána trémou a odříkává text ve strachu z vypískání.

Právě v těch dnech objevil malíř kouzlo fotografického aparátu; ukázal mamince své první fotografie, zátiší podivně seskupených předmětů, bizarní pohledy na opuštěné a zapomenuté věci; potom ji postavil pod světlo klopené střechy a začal fotografovat. Maminka to z počátku počítovala jako úlevu, protože nemusila nic říkat, jen stála či seděla, usmívala se a poslouchala malířovy pokyny i chválu, kterou sem tam utrousil o její tváři.

Pak se malířovi pojednou rozsvítily oči; vzal štětec, namočil ho do černé barvy, zvrátil mamince jemně hlavu a dvěma šikmými čarami jí přeškrtil tvář. "Škrtil jsem tě! Zrušil jsem dílo boží!" smál se a fotografoval maminku, na jejímž nose se křičovaly dvě tlusté čáry. Pak ji zavedl do koupelny, umyl jí obličej a utřel ručnickem.

"Přeškrtil jsem tě před chvílí, abych tě teď znovu vytvořil," řekl a znovu vzal štětec a znovu na ní začal kreslit. Byly to krůhy a čáry podobající se dávným obrázkovým písmům; "tvář — poselství, tvář — dopis," říkal malíř a znovu ji postavil pod zářivou střechu a znovu ji fotografoval.

Pak ji položil na zem a k její hlavě postavil sádrový odlitek antické hlavy a i ten pokreslil podobnými čarami jako maminciňinu hlavu a fotografoval pak obě ty hlavy, tu živou i tu neživou a potom ty čáry na mamince smyl a namaloval na ní jiné čáry a znovu ji fotografoval a potom ji položil na gauč a začal svlékat, maminka měla strach, že

ji teď bude malovat i po řadrech a po nohou, dokonce se pokusila o úsměvnou námitku, že by jí po těle malovat neměl (to byla odvaha, pokusit se o úsměvnou námitku, protože se vždycky bála, že svým pokusem o žert šlápně vedle a bude nevkusná), ale malíř jí už nechtěl malovat a místo malování ji miloval a držel přitom její pokreslenou hlavu, jako by ho zvlášť vzrušovalo, že mlíjuje ženu, která je jeho vlastním výtvořem, jeho vlastní fantasií, jeho vlastním obrazem, jako by byl Bůh, který souloží se ženou, kterou si sám pro sebe stvořil.

A maminka v té chvíli nebyla opravdu nic víc než jeho výmysl a jeho obraz. Věděla to a dodávala si síl, aby to vydržela a nedala na sobě znát, že vůbec není malířovou partnerkou, jeho záračným protějškem a milování hodnou bytosí, nýbrž jen neživým odleskem, poslušně nastaveným sklíčkem, pasivní hladinou, na kterou malíř promítá obraz své touhy. Opravdu to vydržela, malíř došel rozkoše a šťastně sklouzl z jejího těla. Doma jí pak bylo jako po velké námaze a v noci před spaním plakala.

Když přišla přistě do jeho atelieru, kreslení a fotografování pokračovalo. Tentokrát jí malíř odhalil řadra a kreslil po jejich krásných klenbách. Když jí pak chtěl svléknout celou, maminka se svému milenci poprvé vzeptěla.

Těžko docenit obratnost, ba lsiťivost, s jakou až dosud uměla při všech milostných hrách s malířem skrytí své břicho! Mnohokrát si ponechala na své nahotě podvazkový pás naznačující, že tato poloobledenost je dráždivá, mnohokrát si vybojovala přítmi místo světla, mnohokrát jemně odtáhla malířovy ruce, které jí chtěly hladit po břichu a položila si je na řadra; a když už vyčerpala všechny lsiťi, odvolala se na svoji plachost, o níž malíř věděl a kterou na ní zbožňoval (vždyť proto jí tak často říkal, že je pro něho ztělesněním bílé barvy a že první myšlenku na ni vtělil do obrazu bílými liniemi vyřtými špachtlí).

Maminka měla horečku. Maminka se nervově zhroutila.

Nyní však měla stát nahá uprostřed ateliéru jak živá socha, které by se zmocnil očima i štětcem. Bránila se a když mu jako kdysi při první návštěvě řekla, že to, co chce, je šlišené, odpovědějí ji jako tehdy, *ano, láska je šlišená* a šaty s ní strhal.

A tak stála uprostřed ateliéru a myslila v té chvíli jenom ne svoje břicho; bála se na ně dolů pohlédnout, ale viděla je před očima tak, jak je znala z tisícerych zoufalých pohledů do zrcadla; zdálo se jí, že na ní není nic než břicho, nic než krabátá škaradá kůže a připadala si jak žena na operačním stole, žena, která nesmí na nic myslet, musí se oddat a musí jen věřit, že to všechno přejde, že operace i bolest skončí a že to teď jen musí vydržet.

A malíř bral do ruky štětec, namácel a přikládal k jejímu rameni, pupku, nohám a zase poodstupoval a bral do ruky fotografický aparát; vedl ji do koupelny, kde si musila lehnout do prázdné vany a položil přes ní kovového hada hadice, na jejímž konci je dirkované ústí sprchy a řekl, že tento kovový had nevyplivuje vodu nýbrž smrtící plyn a že leží na jejím těle jako tělo války na těle lásky; a pak ji zase zvedl a postavil na jiné místo a zase ji fotografoval, a ona poslušně šla, už se nesazila břicho zakrývat, ale viděla je pořád před očima a viděla jeho oči a svoje břicho, svoje břicho a jeho oči...

A když ji pak pokreslenou položil na koberec a miloval vedle antické hlavy, krásné a studenté, maminka to už nevydržela a rozplakala se mu v náručí, ale on pravděpodobně nepochopil smysl jejího pláče, neboť byl přesvědčen, že jeho vlastní divoké zaujetí proměněné v krásný, vytrvalý, bušivý pohyb, nemůže mít v odpověď nic jiného než pláč rozkoše a štěstí.

Maminka si uvědomila, že malíř nepoznal důvod jejího pláče, ovládla se a přestala plakat. Když však přišla domů, zatočila se jí na schodech hlava; upadla a rozbila si koleno. Polekaná babička ji odvedla do jejího pokoje, sáhla jí na čelo a dala pod paži teploměr.